

КОМПЕТЕНТНІСНА МОДЕЛЬ ШКОЛИ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ

Присвячено актуальній проблемі розвитку інноваційного закладу на основі механізму педагогічного моделювання. Розкривається зміст розробленої моделі Школи культури здоров'я на основі компетентнісного підходу як підґрунтя для визначення перспектив розвитку інноваційного закладу; еталону, на досягнення якого спрямований навчально-виховний процес; зразку для контролю професійних якостей учителя.

Дієвість та ефективність запровадженої моделі підкріплюється ґрунтовними дослідженнями рівня сформованості професійних якостей вчителя, стану здоров'я та життєвих компетентностей учнів.

Ключові слова: педагогічне моделювання, модель Школи культури здоров'я, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми

Вступ. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. зазначено, що освіта має формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам на основі модернізації структури, змісту й організації діяльності на засадах компетентнісного підходу, розвитку наукової та інноваційної діяльності [5, 3].

Реформування освіти в Україні потребує нового підходу до оновлення змісту й організації навчально-виховного процесу в інноваційних закладах. Одним із механізмів визначення перспектив розвитку таких закладів виступає педагогічне моделювання, яке дає можливість розробити концепцію функціонування, визначити основні стратегічні напрями діяльності, передбачити кінцеві результати. Особливого значення цей процес набуває для членів Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю в Україні, першочерговою метою яких є формування здорової особистості, соціально адаптованої до реалій сучасного життя, вимог ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам педагогічного моделювання присвячені праці А. Братко, О. Власенко, О. Дахіна, В. Михеєва, Є. Павлютенкова, О. Сердюк, В. Штофф та ін.

Модель розглядається як уявна або матеріальна система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження й здатна змінити його таким чином, що її вивчення дає нам нову інформацію про об'єкт. Модель дає змогу: чітко визначати компоненти, які утворюють систему; схематично розглядати зв'язки між компонентами моделі; генерувати ідеї.

Педагогічний аспект моделювання полягає в можливості визначити актуальні та перспективні завдання навчально-виховного процесу, виявити й науково обґрунтувати умови можливого зближення між імовірними, очікуваними й бажаними результатами.

Однак низка експериментальних закладів обмежується створенням лише структурної або організаційної моделі чи їх поєднанням, залишаючи поза увагою прогностичну функцію моделювання.

Моделювання в педагогіці, на думку В. Михєєва, має декілька аспектів застосування:

- гносеологічний, у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта у процесі пізнання педагогічного явища;
- загальнометодологічний, який дає можливість оцінювати зв'язки і відношення між характеристиками стану різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису і вивчення;
- психологічний, який допомагає вести опис різних сторін навчальної і педагогічної діяльності та виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності [3, 8].

Найперспективнішою, на думку деяких дослідників, виступає компетентнісна модель, яка поєднує в собі гносеологічну, загальнометодологічну, психологічну і прогностичну функції [1, 3].

Особливість компетентнісного підходу полягає в тому, що визначення змісту і шляхів організації навчання здійснюється на основі спрямованості навчального процесу на формування в учнів набору компетентностей, необхідних для повноцінного життя та діяльності в сучасному інформаційному суспільстві.

Під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [2, 17].

Мета — розкриття змісту розробленої моделі Школи культури здоров'я як механізму визначення перспектив розвитку інноваційного закладу; основи для складання програми експериментальної діяльності; еталону, на досягнення якого спрямований навчально-виховний процес; зразку для контролю професійних якостей учителя.

Виклад основного матеріалу

Запровадження моделі Школи культури здоров'я в практику діяльності Криворізької гімназії № 49 допомогло визначити мету та результати навчально-виховної діяльності закладу; конкретизувати вимоги до особистості вчителя та допомогти йому усвідомити значення валеологічної культури для здійснення здоров'язбережувальної діяльності; активізувати процес самопізнання, самоосвіти вчителя; визначити ефективні шляхи вдосконалення професійної компетентності вчителя та життєвих компетентностей учнів.

Основними організаційними і психолого-педагогічними умовами реалізації такої моделі Школи культури здоров'я на основі компетентнісного підходу виступають:

1. Визначення шляхів удосконалення валеологічної компетентності вчителя та учнів.
2. Розробка науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу із застосуванням здоров'язбережувальних технологій.
3. Здійснення комплексного моніторингу стану фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я учнів.
4. Створення в закладі валеологічного простору.
5. Здійснення перевірки ефективності запроваджених новітніх здоров'язбережувальних технологій за рівнем навченості та вихованості учнів гімназії.

На початку експериментальної діяльності було визначено пріоритетні напрями дослідно-експериментальної роботи, визначалися критерії та показники реалізації програми, проводилася комплексна експертна діагностика професійних якостей вчителів та особистісних якостей учнів.

Нами була розроблена компетентнісна модель Школи культури здоров'я (схема 1).

Схема 1

Здійснено аналіз рівня готовності педагогічного колективу до інноваційної діяльності (за методиками: діагностика рівня саморозвитку в професійно-педагогічній діяльності (за Л. Бережновою), оцінка рівня творчого потенціалу особистості (за Т. Морозовою), методика вивчення задоволеності вчителів своєю професією і роботою (за Н. Журіним та Є. Ільїним), оцінка професійної спрямованості особистості вчителя (за

Є.І.Роговим), діагностика рівня емоційного вигорання (за В. Бойком в модифікації Є. Ільїна), визначення мотивації в роботі вчителя за Херцбергом).

Результат такої комплексної оцінки рівня готовності до інноваційної діяльності виявився в межах середнього (64,2%) і високого (35,8%), тобто, педагогічний колектив був налаштованим на розробку та запровадження здоров'язберезувальних інновацій в навчально-виховний процес.

Базовою ми вважаємо духовно-ціннісну компетентність, оскільки ціннісні ставлення людини визначають її емоційно-психологічний стан, задоволеність і наповненість життя, його сенс, а система цінностей регулює поведінку й діяльність, визначає мотиваційно-потребнісну спрямованість особистості, готовність керуватися цими цінностями в професійній діяльності.

Мотиваційно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності — важлива умова професійного становлення вчителя. Формування виконавчого (процесуального) компонента професійної готовності — знань, умінь, навичок — похідна від рівня розвитку ціннісних орієнтацій особистості. Виконуючи прогностичну, проєктивну функцію, професійні ціннісні орієнтації допомагають побудувати модель своєї діяльності, яка стає орієнтиром у його саморозвитку й самовдосконаленні.

Отже, наскільки сформованими у вчителя будуть пріоритети життя й здоров'я як вищих загальнолюдських цінностей, настільки вони будуть визначальними в способі життя й діяльності вчителя.

Ключовими компетентностями ми вважаємо інтелектуальну й психолого-педагогічну. Інтелектуальна компетентність визначає міру професіоналізму вчителя у валеологічних питаннях і характеризується особливим типом організації предметно-специфічних знань і ефективними стратегіями прийняття рішень щодо формування й збереження здоров'я школярів.

Інтелектуальна компетентність виражається в умінні застосовувати знання для організації доцільних дій у валеологізації навчально-виховного процесу, у набутті й перетворенні знань у дії та вчинки школярами, а також для вироблення способів інноваційної діяльності.

Під психолого-педагогічною компетентністю розуміється сукупність певних властивостей особистості вчителя з високим рівнем професійної готовності до здійснення педагогічної діяльності й ефективної взаємодії з учнями в освітньому середовищі.

До операціональних компетентностей ми відносимо мотиваційну, дидактичну, методичну, проєктивну, комунікативну, виховну, управлінську.

Під мотиваційною компетентністю вчителя ми розуміємо вміння зацікавити учнів навчальним матеріалом, формувати позитивне ставлення до навчально-виховного процесу, активізувати пізнавальну діяльність учнів, створювати інтелектуально-емоційний комфорт та ситуацію успіху на уроці, сприяти розвитку валеологічної компетентності учнів.

Сформованість мотиваційної сфери безпосередньо впливає на психолого-педагогічні вміння вчителя, які передбачають використання знань про психологічні та психофізичні особливості школярів різного віку, налаштованість на особистісно орієнтований розвиток учнів, використання в навчально-виховній роботі компетентнісного підходу.

Наявність таких достатньо розвинених умінь докорінним чином змінює методичний підхід до побудови освітнього процесу. Це передбачає застосування на уроках методів особистісно орієнтованого навчання з урахуванням індивідуально-особистісних якостей школярів та їхнього стану здоров'я, обґрунтований вибір педагогічних технологій із позицій валеологічної доцільності тощо.

Такий підхід спонукає до найповнішої реалізації основних дидактичних принципів навчання: оцінка ступеня реалізації освітнього та розвивального потенціалу програмного матеріалу; розвиток життєвих компетентностей учнів; враховування індивідуальних психофізичних особливостей дітей та стану їх здоров'я; індивідуальний та диференційований підхід до домашнього завдання; вибір і реалізація форм і методів позитивного стимулювання учнів у процесі роботи тощо.

Важливого значення набувають при цьому проєктивні вміння вчителя — планувати здоров'ятворчу діяльність, передбачати результати своєї роботи, будувати роботу на уроці з урахуванням особистісно орієнтовного та диференційованого підходу на основі психофізіологічних особливостей та стану здоров'я дітей.

Організаційні вміння вчителя передбачають управління самоосвітньою діяльністю учнів; організацію роботи з розвитку вмінь і навичок учнів із предмета, зі здоров'язбереження; здатність до аналізу та синтезу під час організації навчально-виховної діяльності; рефлексії особистісної діяльності тощо.

Оскільки основною формою організації навчального процесу в гімназії є урок, то валеологічний підхід до нього передбачає пріоритет його гуманістичних цілей, які, у свою чергу, визначають і вибір відповідних технологій, які увійшли в розроблений Банк здоров'язбережувальних технологій.

Гуманістична спрямованість цілей і задач уроку передбачає формування ставлення до людини як до цінності, орієнтація учнів на самопізнання, визначення свого місця у світі й взаємин із ним, прийняття рішень і вибір поведінки.

Від цілепокладання залежить вибір технологічного забезпечення уроку. Валеологічно обґрунтованими є педагогічні технології, орієнтовані на вільний вибір, творчість і самореалізацію учнів, які передбачають діалогічну взаємодію, індивідуалізацію, диференціацію, розвиток особистості учнів. Саме таким шляхом можливе формування ціннісних орієнтирів особистості учня та його валеологічної компетентності.

Компетентність учня — це володіння ним відповідною компетенцією, що включає його особистісне відношення до неї й до предмета діяльності. Компетентність — уже сформована особистісна якість (сукупність якостей) учня й мінімальний досвід діяльності в цій сфері.

Процес формування валеологічної компетентності вчителя, у свою чергу, забезпечив сприятливі умови для фізичного, інтелектуального, психологічного, соціального становлення особистості школярів, що позначилось й на рівні сформованості життєвих компетентностей учнів, на рівні їх вихованості й освіченості.

Валеологічна компетентність учнів — це коло валеологічних питань, у яких учень обізнаний і має досвід практично набутих навичок.

Мотиваційно-ціннісна компетентність учнів — центральна ланка в складному синтезі структур, що утворюють готовність школярів до самореалізації, до формування життєвих компетентностей.

Інформаційна компетентність учнів забезпечує сприйняття інформації про особисте здоров'я й дає змогу її закріпити на рівні першочергових цінностей; освітня компетентність учня спонукає дитину до саморозвитку в умовах оздоровчого простору; самовиховна компетенція дає змогу учневі диференціювати отриману інформацію та виокремити головне, особистісне; комунікативна — дає змогу володіти ситуацією щодо корекції власного здоров'я та бути «інформаційним полем» позитивного впливу на однолітків і прикладом для менших.

Валеологічна компетентність членів педагогічного колективу оцінювалася за методикою І.Радченко. Початковий рівень компетентності вчителів був у діапазоні 0,53–0,65, тобто допустимим. Після проведення експерименту рівень усіх складових компетентності перейшов у діапазон 0,80 – 0,90, тобто став оптимальним.

Формування валеологічної компетентності педагогічного колективу здійснювалося завдяки залученню вчителів до активної участі в постійно діючому семінарі «Валеологічна компетентність сучасного вчителя». Актуальні питання впровадження здоров'язбережувальних технологій розглядалися на педагогічних радах, науково-методичних і психолого-педагогічних семінарах і консилиумах, педагогічних читаннях тощо.

Були розроблені та запроваджені авторські програми формування складових валеологічної компетентності учнів: «Соціальне стажування старшокласників», «Формування позитивної мотивації до здорового способу життя підлітків», «Професійне самовизначення випускників», «Формування екологічної свідомості учнів». Це позначилося й на рівні сформованості життєвих компетентностей учнів, на рівні фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я учнів, їх вихованості й освіченості.

Так, до експерименту кількість учнів, що належать до груп здоров'я Д1 і Д2, становила 78,0%, після експерименту — збільшилася до 89,4%. Аналіз стану захворюваності за класами хвороб свідчить про зменшення кількості учнів, що мають хвороби опорно-рухового апарату, очей, серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту, ожиріння.

Моніторинг дослідження стану психічного здоров'я школярів передбачав систематичне відстеження психологічно-педагогічного статусу школяра (тобто сукупності психологічних характеристик, які впливають на успішність навчання та розвиток дитини). Відстежувалася динаміка психологічного розвитку учня в процесі шкільного навчання в умовах застосування інноваційних технологій.

Критеріями ефективності такої роботи в гімназії виступають: зниження рівня тривожності, підвищення згуртованості, позитивна динаміка емоційного розвитку дитини, що характеризується зростанням ступеня усвідомлення почуттів, гармонізація образу «Я» (позитивна самооцінка), підвищення впевненості в собі, у своїх можливостях, формування у дітей позитивного ставлення до школи, вчителів та однокласників.

Аналіз стану сформованості життєвих компетентностей учнів (за методикою І. Радченко) свідчить про позитивну динаміку всіх показників.

Визначено також рівень вихованості учнів гімназії за такими показниками: позитивні взаємини з дітьми, позитивні взаємини з дорослими, позитивне ставлення до навчання, позитивне ставлення до праці, відповідальність, конфліктність. У всіх класах спостерігається збільшення кількості учнів, що мають високий рівень вихованості.

Висновки

Запровадження компетентнісної моделі Школи культури здоров'я в практику діяльності Криворізької гімназії № 49 дало новий поштовх до розвитку інноваційного закладу:

1. Розроблено Програми професійного самовдосконалення вчителів на основі моніторингу стану розвитку професійних якостей; методичні рекомендації щодо застосування матеріалу валеологічного спрямування на уроках; запроваджено спецкурси, спецпрактикуми, факультативи для учнів гімназії з метою підвищення рівня їхньої валеологічної культури.

2. Здійснена перевірка ефективності застосування новітніх технологій за станом здоров'я учнів, рівнем сформованості валеологічної компетентності, рівнем навченості та вихованості учнів гімназії.

3. Розроблена та запроваджена Програма соціального стажування старшокласників з метою реалізації життєвих компетентностей, а також Програма формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя та формування культури здоров'я учнів.

4. Узагальнено досвід формування навичок здорового способу життя учнів на основі розробленої компетентнісної моделі Школи культури здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириленко С. В. Школа сприяння здоров'ю як модель школи майбутнього / С. В. Кириленко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2009. — Вип. 6. — № 862. — С. 7–10. — (Серія «Валеологія: сучасність і майбутнє»).

2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с. — (Бібліотека з освітньої політики).

3. Конельська І. М. Модельний підхід до формування валеологічної компетентності вчителів та учнів гімназії / І. М. Конельська // Світ виховання. — 2013. — № 1. — С. 58–61.

4. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. — 3-е изд., стереотип. — М. : КомКнига, 2006. — 200 с.

5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.oseu.edu.ua/ukr-rus/univer/csot/files/nsro_2012-2021.pdf\(25.02.13\)](http://www.oseu.edu.ua/ukr-rus/univer/csot/files/nsro_2012-2021.pdf(25.02.13))

Тимофеева Л. Е.

Конельская И. Н.

КОМПЕТЕНТНОСТНАЯ МОДЕЛЬ ШКОЛЫ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Посвящается актуальной проблеме развития инновационного заведения на основе механизма педагогического моделирования. Раскрывается содержание разработанной модели Школы культуры здоровья с использованием компетентностного подхода как основы определения перспектив развития инновационного заведения;

эталона, на достижение которого нацелен учебно-воспитательный процесс; образец для контроля профессиональных качеств учителя.

Действенность и эффективность внедренной модели подтверждается основательными исследованиями уровня формирования профессиональных качеств учителя, состояния здоровья и жизненных качеств учащихся.

Ключевые слова: педагогическое моделирование, модель Школы культуры здоровья, компетентностный подход.

Timofeeva L. E.

Konelska I. N.

COMPETENCE MODEL OF THE SCHOOL OF THE HEALTH CULTURE AS THE BASIS OF INNOVATIVE SCHOOLS

Article is devoted to the problem of developing an innovative institution based on the mechanism of teacher modeling. The content of the developed model of the school culture of health with the competence approach as the basis for determining the prospects of development of innovative institutions, the standard, which is aimed at achieving the educational process, a model for teacher professional quality control.

Efficiency and effectiveness of implementation of the model is confirmed by the formation of solid research level competencies teachers, health and quality of life of students.

Key words: *pedagogical modeling, model School health culture, the competence-based campaign.*